

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome

Meistaru iela 10-502, Rīga, LV-1050, tālr. 27343432, e-pasts seplp@seplp.lv, www.seplp.lv

Rīgā, 19.08.2024.
Nr. 16/6-3

Atzinums par 2024. gada 2. augusta iesniegumu vērtēt VSIA “Latvijas Radio” žurnālista Aida Tomsona rīcību

2024. gada 2. augustā Latvijas sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons (turpmāk tekstā arī – ombuds) ir saņēmis [...] (turpmāk – Iesniedzējs) iesniegumu (turpmāk – Iesniegums), kurā pievērsta uzmanību VSIA “Latvijas Radio” (turpmāk arī – LR) žurnālista Aida Tomsona rīcībai.

Iesniegumā tiek apgalvots, ka žurnālista A. Tomsona ieraksts sociālajā vietnē “X”, kas tapis pēc programmā “Latvijas Radio 1” (turpmāk – LR1) 2024. gada 2. augustā izskanējušā raidījuma “Brīvais mikrofons”, ir aizskarošs un ironizējošs, tādējādi Iesniedzējs ombudam lūdz vērtēt žurnālista profesionālās darbības atbilstību Latvijas sabiedrisko mediju vadlīnijām.

Lai izvērtētu Iesniegumā minēto, ombuds no 2024. gada 2. augusta līdz 12. augustam iepazīnās ar Iesniegumā minēto LR1 raidījumu, pēc tā tapušo ierakstu sociālajā tīklā “X”, uzdeva jautājumus LR galvenajai redaktorei Anitai Braunai un precizējošus jautājumus arī Iesniedzējam.

Izvērtējot Iesniegumu, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons

konstatē:

[1] 2024. gada 2. augusta iesniegumā pievērsta uzmanība žurnālista A. Tomsona 2024. gada 2. augustā plkst. 14:28 veiktajam ierakstam sociālajā vietnē “X”, kurā žurnālists izsakās par raidījumā “Brīvais mikrofons” dzirdētajiem klausītāju zvaniem.

Iesniegumā publicēts arī ieraksta teksts:

“Šodien uz Brīvo mikrofonu piezvanīja [...], sakot, ka mūsu sportistiem, redzot LGBT propagandu, vajag pamest Olimpiskās spēles. Pēc tam piezvanīja kundze, kas aicināja tādos tantukos neklausīties. Izrādās, ka [...] dzimums arī var būt nenosakāms un kāds viņu uztvert kā tantuku.”

Iesniedzējs uzskata, ka žurnālists “(..) ironizē un ņirgājas par kāda Latvijas iedzīvotāja dzimumu un atkārtoti to, ka kāda nezināma persona šo Latvijas iedzīvotāju nosaukusi par tantuku. Tas bez šaubām ir aizskaroši un ņemot vērā, ka Tomsons ir sabiedriskā, nevis komercmedija darbinieks, arī nepieļaujami, jo būtībā tiek izņirgots sabiedrības pārstāvis no kura maksātajiem nodokļiem tiek uzturēti sabiedriskie mediji un maksāta Tomsona alga (..)”.

Iesniedzējs lūdz vērtēt šo gadījumu, norādot uz Latvijas sabiedrisko mediju redakcionālo vadlīniju punkta Nr.2.4. par žurnālista darbībām sociālo mediju un interneta platformās pārkāpumu.

[2] 2024. gada 7.augustā tika saņemti Iesniedzēja papildu skaidrojumi, savukārt 2024.gada 8. augustā tika saņemtas LR galvenās redaktora A.Braunas atbildes uz ombuda uzdotajiem jautājumiem.

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons
secina:

[3] Ombuds ir saņēmis Iesniedzēja Iesniegumu, kurā LR žurnālistam A.Tomsonam tiek pārņemta neatbilstoša ieraksta jeb komentāra publicēšana sociālās saziņas vietnē “X”. To žurnālists ierakstījis pēc LR1 raidījumā “Brīvais mikrofons” dzirdētā.

[4] LR1 raidījuma “Brīvais mikrofons” galvenokārt izskan klausītāju zvani un tiek nolasītas vēstules. 2024.gada 2.augusta raidījumā viens no zvanītājiem izteica viedokli par dažādu sociālo grupu un etniskās piederības cilvēku piedalīšanos Olimpiskajās spēlēs, savukārt cits zvanītājs komentēja to kā “tantuku” paustu viedokli. Minētā zvanītāja teiktais raisīja žurnālistā neviltotus smiekļus. Raidījuma noslēgumā žurnālists saka: “Man patīk jūs, klausītāji, jūs esat asprātīgi un interesanti (..)”.

[5] LR galvenās redaktora Anitas Braunas 2024. gada 8.augustā sniegtajā atbildē teikts, ka “Latvijas Radio uzskata, ka žurnālista Aida Tomsona rīcība atbilst sabiedrisko mediju redakcionālo vadlīniju punktam Nr.2.4. Latvijas Radio žurnālisti var izteikties par ironiskām situācijām, kas bijušas raidījumā. Latvijas Radio nepiekrīt, ka minētais tvīts būtu aizskarošs.”

[6] Līdztekus vēstulē tiek publicēts arī žurnālista A.Tomsona skaidrojums: “Es šad un tad sociālajos medijos pieminu kaut ko, kas izskanējis radio ēterā, lai pievērstu uzmanību raidījumiem

un tos popularizētu. Parasti daru to tad, kad ir bijis kas interesants vai neparasts. Arī šajā reizē īsā tvītā izstāstīju, kādi divi zvani saņemti “Brīvā mikroфона” laikā. Man šis šķita interesanti tāpēc, ka [...] ir regulārs (un pat zināmā mērā leģendārs, jo dara to kopš raidījuma pirmsākumiem) zvanītājs uz “Brīvo mikrofonu”. Viņš ir pazīstams ar savu neiecietību pret dažādām minoritātēm, dēvējot homoseksuālus cilvēkus un transpersonas (tiesa, dēvē viņus nepatīkamākos vārdus) par slimiem, kurus vajag ārstēt. Ir bijuši arī smagāki izteicieni, piemēram, savulaik viņš ieteica likvidēt invalīdus, kuru uzturēšana, viņaprāt, ir nevajadzīgs slogs valstij. Šo izteikumu dēļ viņam ne reizi vien uz laiku ir aizliegts izteikties ēterā. Arī šajā reizē viņš izteicās par šo sev tuvo tematu. Man likās interesanti, ka viena no nākamajām zvanītājām viņu nebija atpazinusi un nodēvēja par tantuku. Ņemot vērā iepriekš minēto vēsturi, man tas šķita interesanti, un es to arī tvītā izstāstīju. Manuprāt, es uzrakstīju par notikušo raidījumā bez saviem epitetiem. Man patīk “Brīvais mikroфons”, jo tas atklāj, cik dažāda sabiedrība mēs esam, un par to reizēm ir vērts runāt arī soctīklos, ne tikai raidījuma laikā vien.”

[7] Līdztekus tika saņemts Iesniedzēja papildu skaidrojums par to, kādas pazīmes Iesniedzējam lika žurnālista ierakstu uzskatīt par neatbilstošu: “Manuprāt, moderatora komentāra par klausītāju, kur viņš tiek salīdzināts ar tantuku un paziņojums, ka klausītāja dzimums var būt nenosakāms ir aizskaroši un tā nav ironija. Ir skaidrs, ka katrs var sajaukt kādas personas dzimumu dzirdot tikai balsi un nezinot, kas ir zvanītājs. Bet Tomsona kungs šajā gadījumā acīmredzami skaidri zina, ka minētais [...] ir vīrietis, taču iet internetā un 18 600 cilvēku lielai auditorijai raksta, ka "[...] dzimums var arī nebūt nosakāms." Tas tālu pārkāpj ironijas robežas un, manuprāt, nav vērtējams savādāk kā apzināta ņirgāšanās, vai lietojot maigāku vārdu - cilvēka izsmiešana un mēģinājums pazemot. Turklāt tas nav noticis emociju iespaidā raidījuma laikā, kad to varētu vērtēt kā ironiju. Tomsona kungs pēc raidījuma apzināti ir gājis internetā un uzskatījis par vajadzīgu to rakstīt. Pieļauju nevienam nebūtu patīkami, ja sabiedrībā cienīts žurnālists izietu publiski un paziņotu, ka viņa dzimums nav nosakāms un vispār - viņš ir tantuks. Vēlreiz atkārtoju - ja minētais [...] pārkāpa kādas pieklājības vai ētikas normas, uz tām bija jānorāda, jālīdz viņam iziet ēterā vai kaut kā jārīkojas, bet vienkārši iet internetā un apsaukāt cilvēku, nav pieņemami. Tā ir emocionāla vardarbība. Tas būtu apmēram tas pats, kas, ja Premjers izlasot, ka kāds pilsonis ir uzrakstījis par viņu aizskarošu komentāru, izietu publiski un paziņotu, ka šī cilvēka dzimums nav nosakāms un vispār viņš ir tantuks.”

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons

vērs uzmanību:

[8] Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds atzinumus sniedz normatīvo aktu definētajās kompetences robežās un izmantojot sabiedrisko mediju redakcionālās vadlīnijas un Rīcības un ētikas kodeksu normas, kas attiecas uz profesionālo ētiku un tās ievērošanu redakcionālajos lēmumos un profesionālajās procedūrās, kas veiktas sabiedrisko mediju satura veidošanas procesā. Nedz normatīvie akti, nedz sabiedrisko mediju redakcionālās vadlīnijas un LR Rīcības un ētikas kodekss nedod ombudam tiesības sniegt Iesniegumā minēto apstākļu juridisko izvērtējumu, ombuds nevērtē Iesniedzēja uzskatus vai Iesniegumā pausto viedokli.

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons
atzīst:

[9] Latvijas sabiedrisko mediju redakcionālo vadlīniju punkts 2.4. noteic, ka “Žurnālists ievēro profesionālās ētikas normas arī savos sociālo tīklošanās platformu profilos un citās interneta vietnēs. Žurnālistam jāizvairās no rīcības un komentāriem, kas grauj uzticēšanos sabiedriskajiem medijiem, un jāatceras, ka žurnālists nevar ietekmēt to, vai citi viņu uztvers kā sabiedriskā medija darbinieku (profesionāli) vai privātpersonu.”

[10] Savā 2024.gada 2.augusta ierakstā sociālajā vietnē “X” LR žurnālists Aidis Tomsons reflektē par šajā dienā radio ēterā izskanējušā raidījuma “Brīvais mikrofons” epizodi, kurā kāda radio klausītāja pārprata iepriekšējā zvanītāja dzimumu un nosauca šo vīriešu dzimuma radio klausītāju par “tantuku”. Iesniedzējam nav pretenziju pret radio raidījumā izskanējušo Aida Tomsona komentāru, pieļaujot, ka “to varētu vērtēt kā ironiju”, bet gan par šī komentāra atkārtošanu sociālās tīklošanas platformas “X” ierakstā, par to, ka “Tomsona kungs pēc raidījuma apzināti ir gājis internetā un uzskatījis par vajadzīgu to rakstīt.” Līdz ar to iesniegumā izteiktie pārmēti par pieklājības robežu pārkāpšanu, publisku ņirgāšanos un aizskarošas informācijas izplatīšanu attiecas uz ieraksta sociālajā vietnē “X” faktu, nevis šī ieraksta saturu, kas būtībā ir radio raidījuma laikā izskanējušā komentāra atkārtošana.

[11] Lai šādu ieraksta faktu vērtētu kā ņirgāšanos, kas kā emocionālas vardarbības izpausme pārkāpj profesionālās ētikas normas un ir nepieļaujama sabiedriskā medija žurnālista komentāros, tam būtu vienlaicīgi jāatbilst trim zemāk minētajām pazīmēm:

1. Tā ir tīša rīcība, ar nodomu radīt tās adresātam ciešanas, izsmejot, pazemojot, izsakot aizspriedumainu un tamdēļ neobjektīvu attieksmi pret adresātu.

Aidis Tomsons LR atbildē uz ombuda jautājumiem skaidro, ka vienīgā viņa motivācija veikt šādu ierakstu ir saistība ar raidījumā izskanējušās epizodes kuriozitāti. Ne sociālās tīklošanas ieraksta tekstā, ne ieraksta intonācijā ombuds nefiksē apzinātas un mērķtiecīgas agresijas izpausmes – naidu, izsmieklīgu, nicinājumu attiecībā pret komentāra pieminēto personu. Žurnālists raksta par ēterā izskanējušās situācijas paradoksalitāti – pārpratuma fakta ironiskumu, neironizējot par nosaukto personu kā personību, proti, savā ierakstā žurnālists nejoko par nosauktās personas dzimumu vai tā nenosakāmību, bet gan par faktu, ka kāds to ir pārpratis. Joka pamatā nereti ir kāds pārpratoms, joka loģika visbiežāk ir kādas situācijas paradoksalitātē, uz kuru žurnālists norāda savā ierakstā.

2. Tā ir netaisnīga rīcība, izmantojot pāridarītāja pārākumu, spēku samēra vai sociālo pozīciju atšķirības.

Iesniedzējs vērš uzmanību uz to, ka LR žurnālists kā “viedokļa līderis, kura darbību pilnībā apmaksā sabiedrība un kuram uzticas” ir izmantojis “varas attiecības pret vienkāršu ierindas pilsoni, parastu cilvēku”, kurai “nav pieejami tādi sabiedrības apmaksāti resursi, viņa viedoklim arī loģiski, ka tik ļoti neuzticas, līdz ar to viņam nav pat iespējams aizsargāt savas tiesības pret šādu publisku bulijošānu”.

Nenoliedzami Aidis Tomsons ir formālās – profesionālā lomu dalījuma noteiktās varas attiecībās ar zvanītājiem radio ēterā. Kā raidījuma vadītājs viņš pieņem lēmumus, ar kuru, par ko, kā un cik ilgi runāt, taču ombuds nevar apstiprināt tendenci, ka šīs formālās varas attiecības žurnālists izmantotu pārspīlētā un neadekvātā veidā, pozicionējot sevi kā pārāku personību attiecībās ar radio klausītājiem. Arī ierakstā sociālajā vietnē “X” nav fiksējami centieni runāt ar auditoriju no spēka pozīcijām, bet gan vienīgi dalīšanās ar informāciju par raidījuma laikā radušos kuriozo situāciju.

3. Tā ir ilgstoša rīcība, kas periodiski atkārtojas katru reizi, kad pāridarītājam rodas šāda iespēja.

Ņemot vērā, ka komentārā pieminētā persona ir ilgstošs un žurnālistam atpazīstams raidījuma “Brīvais mikrofons” dalībnieks, ar daudziem diskutabliem paziņojumiem pagātnē, uz kuriem Aidis Tomsons norāda savā paskaidrojumā, var rasties iespaids, ka ieraksts sociālajā vietnē “X” ir publicēts aizspriedumainas attieksmes ietvarā pret šo personu, izmantojot iespēju šādā veidā atbilstēt par pagātnes domstarpībām un personiskajām nesaskaņām. Tomēr ne ieraksta tekstā, ne tā intonācijā, ne pašā ēterā izskanējušā komentāra pārpublicācijas faktā ombuds nerod pietiekamus

pierādījumus šādai aizspriedumainai žurnālista attieksmei. Attiecību vēsture nenoliedzami ir viens no iemesliem šāda komentāra publiskošanai, bet tā nešķiet ne šī ieraksta cēlonis, ne nolūks.

[12] Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, nav atzīstams Sabiedrisko mediju redakcionālo vadlīniju pārkāpums LR žurnālista Aida Tomsona rīcībā saistībā ar 2024.gada 2.augustā sociālajā vietnē "X" publicēto ierakstu.

Izvērtējot atzīto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Edmunds Apsalons
iesaka:

[13] Reakcija uz sabiedrisko mediju žurnālistu ierakstiem sociālās tīklošanas vietnēs nav prognozējama, jo to nosaka ne tikai auditorijas līdzšinējā pieredze ar sabiedriskajiem medijiem, bet arī personiskā attieksme pret sabiedriskajiem medijiem kopumā un konkrēto žurnālistu atsevišķi.

Tāpēc – no vienas puses – sabiedrisko mediju pārstāvju aktivitātēm sociālajos tīklos ir jābūt pārdomātām gan attiecībā uz publiskoto komentāru saturu (kas tiek pateikts), gan attiecībā uz ierakstu intonāciju (kā tas tiek pateikts), gan saistībā ar ierakstu motīviem (kāpēc un kādēļ tas tiek teikts) un arī saistībā ar autora pašizpaušmēm (no kādām pozīcijām tas tiek teikts), īpašu uzmanību pievēršot ironijas lietojumam, jo, kas viena uztverē ir joks, smieklus raisošs izteikums, tas citam šķitīs izsmiekls, pazemojums, ļauns dzēlīgums, nicinājums un pat naidis.

No otras puses – žurnālistiem ir tiesības Latvijas sabiedrisko mediju redakcionālo vadlīniju un Ētikas kodeksa prasību ietvaros paust savu viedokli un attieksmi, jokoties un ironizēt, ja visā tajā nav nodoma vērsties pret konkrētu personību vai personu grupu, ja tā nav aizspriedumainas attieksmes demonstrācija un emocionāla vardarbība pret adresātu. Auditorijas reakciju spēs ietekmēt vienīgi plašāks skaidrojums – *ko, kāpēc, kādēļ, kā* un *no kādām pozīcijām* žurnālists ir vēlējis pateikt ar to, ko viņš ir pateicis. Nevar iepriekš novērst visus iespējamus pārpratumus, bet var tos mazināt.

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas

līdzekļu ombuds

(paraksts)*

Edmunds Apsalons

*DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR
LAIKA ZĪMOGU